

Egy parasztpárti emigráns behálózása Kanadában

Mikita István beszerzési akciója

Az kétségtelen, hogy az 1956-os népfelkelés az államvédelmi szolgálatok körében is hatalmas traumát okozott. 1957 végére azonban már helyreállt a szervezet akcióképessége, s a politikai hatalom igényeinek megfelelően minden lehetőséget megpróbáltak megragadni az emigráció pozícióinak gyengítésére. Bár hézagossági információik voltak a külföldön tevékenykedő magyar politikusok környezetéről, a magyar szervezetek belső erőviszonyairól, az 1955-től 1957 végéig a nyugati magyar szervezetek vezetőségében tevékenykedő Szabó Miklósnak – az államvédelmi szolgálat tisztjének – hazatérését követően több szálon próbálták az ingadozó emigránsok hazacsábítását megszervezni.¹ Szabó Miklós az államvédelem ügynökeként tért vissza Magyarországra, a Kádár-kormányban azonban olyanok hazajövetelére is szüksége volt, akik önként adták fel emigráns létüket, s ezáltal alkalmasnak bizonyultak arra, hogy a nyilvánosság előtt igazolják a magyarországi politika humánusságát, legitimálják a rendszer változását. Az MSZMP Politikai Bizottsága 1959. február 3-i ülésén hozott határozatot az emigráció felé irányuló agitációs és propagandamunkáról. A határozat kiemelt feladatnak jelölte meg, hogy *„az emigráció kijózanítható és becsületes rétegeit bizalmatlanná”*² tegyék az imperialista szervekkel, a hangadó magyar politikusokkal szemben, illetve *„a jószándékkal hazatérni akarók útját”* egyengessék. Ugyanakkor célként fogalmazta meg a *„reakciós emigrációs szervezetek ellentéteinek növelését, bomlásának fokozását, az emigráns vezérek ellentéteinek mélyítését nemcsak propaganda útján, hanem minden fellelhető személyes kapcsolat révén is”*. A PB vitájában Kállai Gyula vetette fel, hogy *„rendkívül fontos volna a disszidáltak hozzátartozóival valamiféle kapcsolatot találni és biztosítani, hogy a disszidáltak hozzátartozóikon keresztül a mi befolyásunk alá kerüljenek”*.³ A politikai vezetés természetesen a nyilvánosan működő szervezetek feladatairól hozott határozatot, ám az államvédelem illetékes részlegeiben is megerősítést kaptak az emigráns politikusok, közszereplők beszerzésére, hazacsábítására irányuló szándékok.

Írásomban az emigráció felé irányuló felderítés egyik akciójáról számolok be, melynek célja a népi emigráns csoport meggyengítése volt. A népi emigrációt az egyik legveszélyesebb csoportosulásnak tekintették. Különösen Kovács Imrét és a környezetéhez tartozó volt parasztpártiak befolyását szerették volna megtörni. A parasztpártiak 1947 és 1949 között menekültek el Magyarországról, többségük Európában maradt, Kovács Imre⁴ és Sz. Szabó Pál⁵ Amerikában, Pap István⁶ és Mikita István Kanadában próbált munkát és megélhetést találni. Az államvédelem szinte mindegyikük megkörményezésével próbálkozott. Sikerként könyvelhették el, hogy Vámos Imrét⁷ és Horváth Bélát⁸ befolyásuk alá tudták vonni, hazatelepítésükkel némi riadtságot okozva a nyugati magyarság körében, Mikita István esetében azonban „bakot lőttek”. Mikita ugyan hazatért, ám használhatatlannak bizonyult az itthoni politikai törekvések propagandájára éppúgy, mint a népi emigráció hitelének meggyengítésére. Mikita István beszerzési kísérletének felidézése jól reprezentálja a magyar államvédelem kétségbeesett próbálkozásait, de egyben bepillantást enged abba is, hogy mennyire tájékozatlanok voltak a magyar népi demokrácia ügynökei a nyugati magyarság helyzetéről, és mennyire nem értették az emigránsok elképzeléseit.

Mikita István 1913. november 23-án született a Szabolcs-Szatmár megyei Gáva községben, a mai Gávavencsellő egyik Árpád-kori településrészén. Apja 20 holdas parasztember volt. Gyermekkorában megkedvelte a gazdálkodást, a kerti munkát. Szülőfalujában járt elemi iskolába, később a földműves- és gazdakör előadásain

ismerkedett meg a kultúra és a politika kérdéseivel. Az 1930-as évek elején érdeklődése a népi irodalom felé fordult, olvasta a kibontakozó népi mozgalom folyóiratait, a Püski Sándor⁹ szervezte Magyar Élet Könyvkiadó Baráti Körének könyvterjesztője lett. Parasztember létére kétszáz kötetes magánkönyvtárat gyűjtött össze. 1937-ben behívták katonának, szolgálata 1942 elején ért véget. A Don-kanyarból szakaszparancsnok-helyettesként, sebesülten tért haza. 1941-ben találkozott Veres Péterrel,¹⁰ akivel levelezni kezdtek, s attól fogva a népiek táborához tartozónak tekintette magát. Ugyanebben az évben belépett a Magyar Parasztszövetségbe. Ő is meghívottja volt az 1943. évi szárszói találkozóknak, de nem volt pénze az útiköltségre, így nem vett részt a korszakos tanácskozáson. 1943 szeptemberében újra kivitték a frontra, ahonnan 1945 tavaszán ért vissza szülőfalujába. A Nemzeti Parasztpárt képviselőjeként a földosztás egyik szervezője volt Szabolcs-Szatmár megyében. 1945. november 4-én a párt vármegyei listájáról beválasztották a Nemzetgyűlésbe. A törvényhozásban a parasztképviselőket tömörítő csoport titkára lett. Az 1946. március 13-án tartott parasztpárti nagyválasztmányon a politikai bizottság, 1947-ben az országos vezetőség tagjává választották. Egy ideig ő irányította az NPP hadifogolyosztályát. A Parasztpárton belül a Kovács Imre – Erdei Ferenc¹¹ ellentétben Kovács pártján állt, ám az emigrációba nem követte őt. 1947. augusztus 31-én a nyíregyházi pártközpontból jelentést küldött a kékcédulás választási visszaélésekről, de jelzésével Budapesten nem foglalkoztak. 1947–1948 fordulóján alaptalanul megvádolták azzal, hogy köze volt egy Darvas-¹² és Erdei-ellenes körlevél megfogalmazásához és terjesztéséhez, ezért 1948. február 28-án pártszerűtlen magatartás címén kizárták a Parasztpártból. A pártelnökség határozatát elfogadva lemondott parlamenti mandátumáról. Tudomására jutott, hogy az Államvédelmi Osztály hamis vádakon alapuló tanúvallomást csikart ki ellene a titkárnőjétől, ezért külföldre menekült. 1948. március 3-án érkezett Bécsbe. Az amerikai menekülttáborból Zell am See-be került, egy építkezésen dolgozott, majd szeptember 16-án továbbment Svájcba. Előbb egy csokoládégyárban talált munkát, később egy kertészetben helyezkedett el. Mint parlamenti képviselő, tagja lett a Magyar Nemzeti Bizottmánynak, az emigráns magyar képviselőtestületnek. A parasztpártiak által megszervezni szándékozott emigráns Parasztpárt alakulása az ő ellenszavazatán hiúsult meg, mivel Mikita a kisgazdákkal közös párt megalakítását tekintette egyedüli útnak, s nem támogatta az önálló Parasztpárt létrehozását, márpedig Kovács Imréék csak vele – mint egyedüli emigráns parasztképviselővel – tudták volna elképzelni az új pártot.¹³ Mikita visszaemlékezése szerint Kovács még a pártelnökséget is felajánlotta neki, amit ő azzal utasított el, hogy „nevetségesnek és erőltetettnek éreztem, s nem nézhettem volna tükörbe [...], hogy Veres Péter riválisaként feszítsek, amikor a bokájáig sem érek Péter bácsinak, mondhatom a »nevelőapámnak«”.¹⁴ Mikita Kovácsot nagyra tartotta. „Úgy volt »gőgös«, hogy emiatt nem haragudhattunk rá, s úgy volt lusta »nehezen mozgó«, hogy az esze és az ízlése mindenért kárpótolt bennünket – írta életére történő visszaemlékezésében. – Ragyogó volt a taktikai érzéke, remekül váltott agya a legbonyolultabb politikai kérdésekben is. Előadása annyira tökéletes volt – még akkor is, mikor volt miért bosszankodnia –, hogy azon nyomban nyomdász elé lehetett volna tenni. Így beszélni, olyan választékosan, célirányosan csak Sulyok Dezső, az ügyvéd-képviselő tudott. De a szervezéshez nem volt türelme. Apró dolgokkal nem foglalkozott. Pedig a kicsiből lesz a sok, az egy gyerekből a társadalom. Nem rosszallásból mondom, de »basa típus« volt. Óriási hátránya volt még, hogy családi életet nem élt. Talán soha nem is élt. Ő a magyarságé, a paraszttársadalomé, nem pedig az asszonyé, vagy egy-két magacsínálta gyermeké volt.”¹⁵

Mikita Svájcban nagyon nehéz körülmények között élt, 1950. október 25-én egy Kovács József nevű emigránstársának írt levelében arról panaszkodott, hogy meleg ruhát sem tud venni magának.¹⁶

1950 decemberében áttelepült Kanadába, mezőgazdasági munkát végzett egy farmon, majd vagonrakodásból élt. Önálló egzisztenciát, folyamatos jövedelmet nem tudott teremteni magának, rövid ideig tartó házassága is kudarcba torkollott. Nagyon bízott a

közeli hazatérés reményében, ám a Nemzeti Bizottmány politizálásában hamar csalódott. Az 1956-os népfelkelés újabb reményt élesztett benne, október végén hazakészülődött. November elején New Yorkban Kovács Imrével együtt tervezgették a jövőt. Kovács Imre nem hitt az ígéreteknek, de úgy viselkedett, mint aki még nem fordított hátat az amerikaiaknak. Mikita visszaemlékezése szerint többször hangoztatta: „ez a bátya nem megnyugtató, de nincs más, a földcsáncok elavultak”.¹⁷ Pár nappal később, az orosz csapatok Budapestre történt bevonulása után Kovács már kiábrándultan hangoztatta a parasztpártiak egyik találkozóján: „Ezek után élve már nem, de talán haló porunkban sem térhetünk haza.” Az amerikaiak magatartása végképpen megerősítette Mikitát abban a hitében, hogy a nyugati hatalmak cserbenhagyták Magyarországot.

Az emigrációs politikusok iránt egyre erőteljesebb kritikát fogalmazott meg, elzárkózott mindennemű emigrációs szervezetben való részvétel elől. Egyik parasztpárti barátja – Borsos Sándor¹⁸ – 1957 nyarán konferenciát szervezett Párizsban, melyen a népi erők összefogását és közös párt megalapítását tervezte. Mikita a meghívást éles hangú levélben utasította vissza:

„...nem veszek részt emigrációs szervezetekben, mert: a) A Forradalmi Tanács névváltoztatásával, átszervezésével becsapta a magyar forradalmárokat, s a Szabad Európa Bizottság kérésére lemondott a forradalom szocialista szellemének képviseléről, valamint a törvényes magyar kormány által kinyilatkoztatott magyar semlegességről. b) Sem a Forradalmi Tanácsban, sem más további elnevezésű »képviselőben« sem az 1945-ös, sem az 56-os koalíciós szabályokat, és formákat nem tartották be, nem hívták meg tagjaik sorába a Nagy Imre miniszterelnök pártját, a Szocialista (nemzeti irányú kommunista) párt emigrációban élő csoportját. c) A Forradalmi Tanács állítólagos utódja, a Szabad Magyarország Nemzeti Képviselője, közös szervezetben összeállt a Nemzeti Bizottmány azon vezetőivel, akik a forradalom szocialista jellegű programjával szemben, múltjuknál és jelen viselkedésüknél fogva (most hiába fogadták azt el cigánykodva) reakciók, sőt egyesek ellenforradalmárok, az ország semlegességének a nyugati világgal történő elismertetésére eltartottságuk miatt etikailag teljesen alkalmatlanok (kutyára hájat). A nyugatra szorult emigráció – szerintem – nem képviseli hűen az egész magyar nép dicsőséges és győztes forradalmát. Az igazi vezetők – egy-két személy kivételével – nem jöttek nyugatra.”¹⁹

Mikita Kanadában keveset tudott az európai emigráns szervezkedésekről, ám keserűsége az állandó viták és ellentétek hozzá eljutott részletei miatt egyre nőtt. Állandó munkahelyet továbbra sem tudott szerezni Kanadában, dohányültetvényeken dolgozott, keserves fizikai munkából tartotta fenn magát. Barátai nem voltak. Érdekes viszont, hogy Szabó Miklóssal – akivel levelezett annak nyugati tartózkodása alatt – továbbra is tartotta a kapcsolatot, levelezésük Szabó Magyarországra történt visszatérése után is folytatódott. A magyar államvédelem megkapta egy 1959. augusztus 7-én Szabó Miklósnak írt levelét, melyben beszámolt neki, hogy „haza készülök én is. Te jól tudod, hisz ismered a »társaságot«, mennyire szeretnék lebeszélni szándékomról. Kiss Sanyit,²⁰ Szabó Pált [...] nem fogadtam, amikor ideát voltak. Szabó Pál a nyakamra jött. Kerek-perec megmondtam neki, elárultatok mindent, ami magyar és tisztesség: zsoldosokká váltatok, örökre elváltak útjaink [...] Most a politikai rendőrséggel érdeklődtet utánam, nem mondtam-e le még hazatérési szándékomról.”²¹

A Szabó Miklóshoz írott levél alapján az államvédelem budapesti központja tájékoztatást kért a washingtoni rezidentúrától Mikitáról, ám ott keveset tudtak róla, s javasolták, hogy személyesen kellene őt felkeresni, s érdeklődni szándékairól. Mikita neve az itthoni szervezeteknél sem volt nagyon ismert. Gyors vizsgálatot tartottak, s kiderítették, hogy Mikita két alkalommal is írt a Magyarok Világszövetségének levelet, melyben unokahúga, Fazekas Józsefné visszatérése ügyében kért segítséget. Fazekasné két éve ment ki férjével együtt kivándorló útlevelemmel Kanadában élő anyjához. Mivel ott nem találták meg

számításukat, visszatérésüket kérelmezték, amit a magyar hatóságok elutasítottak. Arra a következtetésre jutottak, hogy Mikita velük együtt szeretne hazatérni.

A washingtoni rezidentúra vezetője 1958 óta Kövesdi János²² volt. Pál fedőnéven tartotta a kapcsolatot a központtal. 1959. augusztus 26-án írt feljegyzésében azt javasolta a budapesti központnak, hogy Mikitát személyesen kellene felkeresni, s elbeszélgetni vele szándékairól.²³

A budapesti központ válasza szeptember 10-ei keltezéssel érkezett. Jóváhagyták Pál kanadai útját, a személyes találkozó fedősztorijának Mikita unokahúga hazajöveteli kérelme pontosítását adták meg, s a találkozó célját a „*velünk való titkos együttműködésre*” alkalmas-e kérdés tanulmányozásában és az erről szóló jelentés megtételében határozták meg.²⁴

A személyes találkozóról gyorsjelentés készült, melyet dr. Csikós Imre rendőr százados, a II/3. B. alosztály, az emigrációs ügyekkel foglalkozó részleg frissen kinevezett főoperatív beosztottja készítette.²⁵ Pál jelentése szerint október 8-án jött létre a találkozó, ketten látogatták meg Mikitát. Mindketten a washingtoni magyar követség beosztottjaként mutatkoztak be. Mikita szívélyesen fogadta őket, kb. egy órát beszélgettek. Határozottan kinyilatkoztatta hazatérési szándékát, de jelezte, hogy senkivel nem tart kapcsolatot az ügyben. Rossz anyagi körülmények között él, mint béres dolgozik. „*Igen egyszerű ember*” – írták róla. Mikita elmondta, hogy régi ismerősei az Egyesült Államokban élnek, rokonai New Jersey környékén laknak. Felvetették neki, hogy elutazhatna rokonaihoz, s ezáltal könnyebbé válna a hazatérése néhány részlete, de Mikita nem akart az Államokba menni. Azt mondta, hogy hazatérése esetén a régi parasztpártiaknak akar beszámolni emigrációs életéről. Pálék hasznosnak tartották volna, ha Szabó Miklós és a Mikita által nagyra becsült Szabó Pál²⁶ népi író levelet küldene Mikitának, győzködnék hazatérése helyességéről, s ezáltal el lehetne érni, hogy beszámoljon az emigrációs helyzetéről visszatérése után.

A Mikitával folytatott beszélgetésről részletes beszámolót is készítettek október 14-ei dátummal, de az a futárpostával csak később érkezett meg a központba.²⁷ A jelentésben megerősítették, hogy Mikita „*teljesen megundorodott az emigrációs élettől, ahol a vezetők csak egymást marják és a konc érdekében tevékenykednek*”. Amikor rákérdeztek a konkrét történetekre, Mikita azt mondta nagyon sok mindenről, főleg csúnya dolgokról lehetne beszélni, de kitért az információ átadása elől. „*Többször hangsúlyozta, hogy a magyar emigráció vezetői eladták magukat személyes érvényesülésük érdekében, és zsoldosokká váltak. Véleménye szerint, aki ma valamennyire is ismert közülük és a felszínen van, az a Szabad Európa vagy a State Department fizetett embere.*”

Mikita elmondta, hogy levélben kapcsolatot tart magyarországi barátaival, Szabó Miklóst, Veres Pétert és Szabó Pált említette meg, de az ügynökök tájékozatlanságára jellemző, hogy nem tudtak különbséget tenni az Amerikában élő Sz. Szabó Pál és a Magyarországon ismert népi író, biharugrai Szabó Pál között, összekeverték a nevüket. Az is a felkészületlenségükről árulkodik, hogy jelentésükben Erdei Imrének említik Erdei Ferencet, akinek Mikita hazatérte után be akart számolni emigráns tapasztalatairól.

Az ügynökök véleménye a találkozó után: „*Mikita nem ismeri a jelenlegi emigráns élet és vezetők helyzetét, így nem is tudhat számunkra érdekes és főleg aktuális dolgokról beszámolni.*” Azt viszont elképzelhetőnek tartják, hogy még kinn készítsen egy összefoglalót az emigrációs tapasztalatairól, azokról, amelyeket úgyszólván el akar mondani otthon. Mikita hazatérése után gazdálkodóként, földművesként képzelte el életét. Többször hangoztatta magyarságát s a szülőháza jelentőségét, amelyből az ügynökök azt a következtetést vonták le, hogy a hazafias szempont érvényesíthető lehet beszerzésében.

A találkozóról a budapesti központnak egy másik forrás alapján is volt információja, mert Mikita részletes levélben számolt be Szabó Miklósnak Pálék látogatásáról. *„Washingtonból itt volt két ember – írta Mikita. – Az egyik a követség konzulja, a másik valami beosztott lehetett. [...] A konzul egy barna, vékony, »karvaly orrú«, igen szimpatikus, a másik szőkés arcú, jókötésű, de nem túlságosan jó magatartású egyén. Őszintén szólva, ezen utóbbi nem is úgy kérdezett, mint egy követségi alkalmazott, vagy főként beosztott, hanem mint valami »vizsgálóbíró«.*”²⁸ Washingtonból egy Szücs nevű munkatárs és Kövesdi János, a washingtoni rezidentúra vezetője látogatott el Mikitához. Szücs mutatkozott be konzulként, s Mikita önkéntelenül is ráérezett Kövesdi szerepére, vélhetőleg korábbi – rendőrségi kihallgatások során szerzett – tapasztalatai alapján. Kövesdi egyébként washingtoni kinevezése előtt a Politikai Nyomozó Főosztály III. osztálya 3. alosztályának vezetője volt, s egyéves Állambiztonsági Operatív iskolát is elvégzett a Szovjetunióban. Később – a központ által a viselkedésére vonatkozó rosszalló megjegyzéseire – Kövesdi azzal védekezett, hogy a Mikita által elmondottak részleteit akarta megtudakolni, ám mindezt olyan technikával tehette, melyből Mikita ráérezhetett a rendőrségi vallató, kihallgató stílusára. Ezt jelezte egyébként az is, hogy Mikita idézőjelbe tette a vizsgálóbíró jelzőt, azaz érzékeltette, hogy nem külügyes ember lehetett a direkt kérdéseket feltevő látogató.

„Nem tudom, de igen tájékozatlannak adták magukat – folytatta Mikita levelét. – Kiss Sándorról azt sem tudták él-e, hal-e, ki volt és ki ma. Persze a Te neved is [Szabó Miklósé], sőt Szabó Pali bácsi neve is annyit jelentett náluk, mintha azt mondtam volna »tetű, vagy bolha«. Szeretnének még találkozni velem itt Kanadában november folyamán és bővebb információt kérni az emigrációs életről. Mondtam nekik, hogy rég megszakítottam – Borsos Sándoron kívül – minden kapcsolatot. Egyébként megmondtam nekik azt is, hogy könyved nagyon igaz és alapos munka.”²⁹ *Ami érdekes volt, mindent elmondtál, de úgy látszik nekik szükségük van újabb »csemegére«.*”³⁰

A budapesti központ november 20-án új utasításokat küldött a washingtoni rezidentúrának.³¹ Megrótták őket a látogatás kapcsán, mert Mikita Szabó Miklósnak írott levele alapján bizalmatlan volt irántuk, azaz nem tudtak hiteles kontaktust létesíteni vele, de ennek ellenére utasítást adtak a további találkozásokra. Megváltozott a személyével kapcsolatos szándék, *„nem célunk Császár³² sürgős hazahozatala, hanem kinti beszerzése és foglalkoztatása*”. Feladatul adják Páléknak, a következő találkozón érzékeltessék Mikitával, hogy a találkozó célja *„a részünkre végzett bizonyos értékű munka után, mint olyan ember, aki kijavította a Magyar Népköztársasággal szemben elkövetett hibáját, büntetlenül hazatérjen*”.

A washingtoniak azonban nehezen tudtak Kanadába utazni, ezért a következő személyes találkozó ügye húzódott. Eközben Mikita több levelet is írt Szabó Miklósnak, s ezeket a leveleket biztató fejleménynek értékelték a budapesti központban. Úgy látták, hogy Mikita sokkal többet tud az emigrációs viszonyokról, mint amiről tanúbizonyságot adott. A december 13-ai levelét *„egy kis beszámolóknak”* tekintették az emigrációs viszonyokról, tehát *„amennyiben mi erre megkérjük, viszonylag rövid idő alatt képes lesz arra, hogy a már korábban meglévő kapcsolatait felújítsa és ezeken keresztül számunkra értékes munkát végezzen*”.³³

Decemberben egyébként Szabó Miklós – akit Kerekes Mihály fedőnéven tartottak számon az államvédelemnél – feljegyzést készített a Mikitával való kapcsolatfelvétel ügyében. Javasolta, hogy meg kellene erősíteni Mikita erkölcsi felháborodását, sajnálkozni kellene *„Kiss [Sándor] lecsúszása miatt, utalni arra, hogy a Fábánék³⁴ mesterkedései mennyire ártanak a magyar népnek, amelynek békéjét és nyugalomát dúlják fel vele, [...] ezeket határozottan el kellene ítélni a levélben, hogy a következő levélben már egyértelmű lépéseket lehessen javasolni*”.³⁵

A központ Mikita levelei alapján úgy vélte, „alkalmasnak látszik arra, hogy vele beszervezés céljából foglalkozzunk.”³⁶ Egyik levelében Mikita ugyanis egy nem antikommunista folyóirat elindításának tervéről számolt be. „Szerinte a lapnak az lenne a célja, hogy híd legyen Magyarország és a befogadó ország között, de ugyanakkor a lapnak el kellene érnie azt is, hogy a magyarországi vezetőket az emigrációban ne rágalmazzák.” Mikita abban az esetben gondolt a lap elindítására, ha nem engedélyezik hazatérését. A központi elemzők szerint ez azt bizonyította, hogy lojális, mert elutasítás esetén is „hajlandó egy olyan lapot beindítani, ami lényegében az emigráció »kijózanítását« célozná”.

A központ azt tervezte, hogy Szabó Miklóssal egy újabb levelet íratnak, melyet a washingtoniak személyesen adnának át Mikitának, s egyúttal konkrétan is rákérdeznének az együttműködés lehetséges formáira. Fedőtörténetnek azt találták ki, hogy Szabó felkereste a magyar Külügyminisztériumot, és segítséget kért Mikita hazatérése ügyében, mert barátjának tekinti őt, „nagyon rendes embernek tartja, s nem szeretné, hogy »elkallódjon« az emigrációban”.

A Mikita által esetleg felvetett konkrét kérdésekben Páléknak a következő álláspontot kell képviselniük. Elvben nincs akadálya hazatelepülésének, csak nehézkes, mert Kanadában nincs magyar képviselő, ezért „addig is, amíg hazatérése elintézését nyer, egy-két dologban felvilágosítást adhatna számunkra”. Erősíteni kell, hogy becsületes embernek tartják, s amennyiben ezt megteszi, az jó színben tünteti fel, s segíti hazatérése ügyét. Megemlézték, hogy Mikita tisztában lehet kényes helyzetével, mert február 11-ei levelében azt írta: „...a mi sorsunk visszavonhatatlanul az illetékes szervek kezében van. Ha kényelmes cipőt húznak fel, adnak engedélyt és útlevelet, ha szorít a cipőjük: nincs engedély...”

Amennyiben Mikita a segítségnyújtás mikéntjéről érdeklődik, „akkor az elvtársak mondják el, érdekel bennünket az, hogy az anyaországból elszakadt magyarok hogyan élnek, bajaikon, gondjaikon szeretnének segíteni, amennyiben rendes emberekről van szó és amennyiben módunkban áll a segítség”. Felhatalmazták Pálékat annak közlésére is, segíthetne nekik abban, hogy a hazatérni szándékozókra elmondja véleményét, mivel ők nem tudnak mindenkire elmenni beszélgetni, s nem is ismernek mindenkit.

Együttműködési szándéka erősítése végett tájékoztatni javasolták arról is, hogy unokahúgáék – Fazekasék – hazatérése ügyében minden rendben van, de nem feltétlenül kellene velük együtt hazajönnie. Amennyiben ebbe belemegy, akkor ki kell találni a legendát ottmaradására.

A következő személyes találkozóra 1960. május 5-én került sor, amikor Pálék ismét Kanadában jártak. Pált ezt megelőzően Budapestre rendelték, ahol közvetlen utasításokkal látták el. Szüccsel együtt kereste fel ismét Mikitát. Időközben Mikita új munkát talált, s unokahúgáékkal együtt lakott. Egy tv-stúdióban asztalosmunkát végzett, díszleteket készített, ám azt tervezte, hogy rövidesen ismét elutazik egy dohányültetvényre betakarító munkára, mert az jobban fizet. A washingtoni rezidens tízoldalas jelentésben számolt be a találkozó részleteiről.³⁷

A Szabó Miklós által írt levelet Budapesten személyesen vette magához a rezidentúra vezetője, s a találkozás elején ezt átadták Mikitának. Ő 15-16 percig olvasta a négyoldalas levelet, közben nem beszélt, kérdése, megjegyzése nem volt. Utána érzelemmentesen és minden idegesség nélkül mondta: „Miután Miklós ilyen szorosán összekapcsolt minket, beszéljünk egymással ennek megfelelően. Nincsenek különös dolgaim, mindent szívesen elmondok, meghallgatom magukat és Miklós üzenetét.”

Megbeszélték Mikita lapindítási elképzelését, melyet mindannyian nagyon bizonytalannak és költségesnek tartottak, ezért inkább azt javasolták, hogy Szabó Miklós tervezett

könyvének megírásához adjon segítséget. Elmondták, hogy Szabó a *Magyar Hírek*³⁸ munkatársa, és a hazatértek ügyeivel foglalkozik. A Nyugaton élő emigráció életével, főleg a vezetők áldatlan tevékenységéről szóló újabb könyv megírását tervezi. Szabó a hazatért emigránsok beszámolója, illetve a Nyugaton megjelenő sajtótermékek alapján ezt megoldhatónak tartja. Elsősorban az 1956 utáni ügyekkel szeretne foglalkozni, becsületesen, csak a tényeknek megfelelően, azok magyarázatát adva.

Pál elmondta, hogy Szabó helyzete megváltozott, nincsenek aktuális információi, ezért rajta keresztül azt kéri Mikitától, hogy legyen ennek az új könyvnek a társszerzője. *„Pozitív reagálása esetén a jelenleginek is megfelelő módon lehetőség volna a részletek megbeszélésére, kéziratok továbbítására, anyagi kérdések, szerzői név, stb. megbeszélésére”* – jelentette Pál az elhangzottakat a központnak. Szabó az európai részt írná, Mikita pedig *„az amerikai emigráció életével foglalkozna, aktuális, napjainkban is mértékadó és ható körülményekkel”*.

Elmondták, Szabó tisztában van azzal, hogy ehhez ismét bele kellene kapcsolódnia az emigráció életébe, de azt kéri, hogy az üzenet átadóival egyeztesse ezt, mert szerinte ez megoldható lenne. Pál arról tájékoztatta Mikitát, hogy Szabó biztos a kedvező válaszban, mert *„ezzel az igazságot, népét szolgálja s a tévútra vezetett emigráns tömegeknek lesz segítségére.”*

Pál jelentésében leírta, hogy szerinte a szóban átadott üzenetet Mikita megértette. *„Nem rossz gondolat Miklós részéről, helyesnek tartom, és szívesen segítek neki”* – válaszolta Páléknak.

A további kapcsolattartás ügyében Pálék úgy vélték, hogy jobb lenne Mikitának valamelyik nagyvárosban munkát vállalnia. Mikita beszámolt arról, hogy egy gazdag orvos testvérpár, Rékai János és Rékai Pál, felajánlotta neki a Torontóban megjelenő *Magyar Hírlap*³⁹ című lap szerkesztői állását, ám ezt eddig ő visszautasította, mert a lap szélsőséges hangon ír, s ezt elsősorban Kiss Sándornak, a jelenlegi szerkesztőnek tulajdonítja, aki a SZER hangját honosította meg a lapban. Pálék meggyőzték arról, hogy amennyiben belép a szerkesztőségbe, akkor belülről könnyebben tudja a lap hangnemét befolyásolni. Mikita fellelkesült attól a gondolattól, hogy a *Magyar Hírlap*ban ki tudna alakítani egy, a népi írók munkáit közlő kulturális rovatot, s elvállalta, hogy ismét felkeresi a lap szerkesztőségét, beköltözik Torontóba, s ezáltal aktívabb emigrációs politikai szerepet is felvállal.

Pálék örömmel nyugtázták döntését, s utaltak rá, hogy Szabó Miklós üzenete szerint a leendő könyv honoráriumából tudnak adni valamekkora összeget, hogy az új állásban történő elhelyezkedéséig tartó időszakot át tudja vészelní. Mikita ezt határozottan visszautasította, sem pénzt nem fogadott el tőlük, sem aláírni nem volt hajlandó semmilyen papírt.

Pálék jelentésükben beszámoltak arról is, hogy egyeztették Mikitával a további kapcsolattartás formáit, megígérték, novemberben ismét meglátogatják, addig próbáljon elhelyezkedni a *Magyar Hírlap* szerkesztőségében. Felmerült ismét unokahúga ügye, s Pálék megígérték, hogy mindenképpen eljárnak mihamarabbi hazatérésük engedélyezése érdekében.

A találkozót az államvédelmis ügynök eredményesnek ítélte meg, s úgy látta, hogy Mikita – abban az esetben is, ha Torontóban marad – kapcsolata és ismertsége az emigrációs körökben *„lehetőséget nyújt arra, hogy rendszeres foglalkoztatásán keresztül információk szerzésére felhasználjuk, hírszerző lehetősége növelésére való irányítás mellett”*. Megegyeztek abban, hogy az ősz folyamán, október vagy november hónapban fognak ismét találkozni, amikor Pálék újra Kanadába utaznak. Május 11-én – Szabó Miklósnak írt levélében – Mikita újságokat kért. Az államvédelem megrendelte neki az *Élet* és

*Irodalmat, a Kortárs és a Nagyvilág folyóiratokat, s július 1-jétől Sándor nevű testvérét feladóként feltüntetve rendszeresen kiküldték neki.*⁴⁰

Az események azonban felgyorsították Mikita szerepvállalásának szükségességét. 1960 szeptemberében Kádár János ugyanis az Egyesült Államokba utazott, hogy az ENSZ közgyűlése XV. ülészakán felszólaljon New Yorkban. Budapestről szeptember 8-án indult el a küldöttség Stettinbe vonattal, ahonnan a Baltika szovjet óceánjáró fedélzetén utaztak New Yorkba Nyikita Hruscsovval, Todor Zsivkovval és Gheorghe Gheorghiu-Dejzsel, valamint a szovjet, a bolgár és a román küldöttség többi tagjával együtt. Szeptember 19-én érkeztek meg. Kádár amerikai útja a magyar külpolitika meghatározó lépése volt. Az állampárt vezetője azt tervezte, hogy az ENSZ közgyűlésén felszólalva megkíséreli elérni a magyar tagság helyreállítását, Magyarország nemzetközi státuszának rendezését. Az MSZMP Politikai Bizottsága szeptember 6-ai ülésén tárgyalta a delegáció utazásával kapcsolatos kérdéseket. Az előterjesztés kedvezőnek ítélte meg a nemzetközi változások irányát, s úgy vélte, hogy *„a disszidensek körében csüggedés észlelhető, legreakciósabb vezetőik is ma már a »békés felszabadítás« politikáját kezdik hirdetni*”.⁴¹

Ugyanakkor komoly aggodalom is megfigyelhető volt az utazással kapcsolatban. Egyrészt a nagykövetségnek biztos információi voltak arról, hogy Kádárnak és a delegáció tagjainak mozgását az Egyesült Államok kormánya szigorú keretek közé kívánja szorítani, illetve a magyar emigráció tagjai a delegációval szemben tüntetésekre és erőszakos cselekményekre is készülnek. Már az érkezéskor megtapasztalhatták az ellenszenv megnyilvánulását, mivel a kikötőben a dokkmunkások megtagadták a delegációk csomagjainak kirakodását, és Kádár megjelenését mindenhol a magyar emigránsok és a magyar ügy szimpatizánsainak tüntetése kísérte.

A magyar államvédelem minden Nyugatra telepített ügynökét, ott dolgozó társadalmi kapcsolatát pánikszzerűen megkereste, s információt kért tőlük a várható akciókról. Mikita is bekerült ebbe a körbe. Szabó Miklós szeptember 8-án írt levelet Mikitának egy párizsi címet használva feladóként. *„Itt Párizsban jól látom a trockisták és az anarchisták élénk készülődését a nagyok seregszemléjére. Szinte biztos, hogy terveznek kísérletet merényletek, provokációk elkövetésére. Na most: ismervén emigrációnk koncepciószegénységét, túlságosan híg összetételét, van olyan aggályom, hogy ismét – mint 1956-ban is – elragadtatják magukat és versenyt futnak majd felelőtlenségben az anarchistákkal.”*⁴² Szabó egyértelművé tette, mit vár el Mikitától. *„Azonnal és a leggyorsabban, legaprólékosabban tájékoztass arról – ha van efféleről tudomásod –, amit az egyes emigráns frakciók és vezetőik terveznek, tenni szándékoznak az adott helyzetben. [...] Kérlek, hogy különösen légy tekintettel [Kiss] Sándorra és baráti körére (Hamza⁴³, Pisky, Jónás, stb) de mindenkire, a legszélesebb emigrációs skálán. Továbbá kérlek arra is, hogy informálódásodban légy alapos, precíz és nagyon gyors.”* Szabó Mikita hazafias érzelmeire hivatkozott, s arra kérte, hogy egy bécsi címre küldje el válaszát, a küldött levelet pedig égesse el. Mikitának szemernyi kétsége sem lehetett ezek után arról, hogy milyen feladatot kapott. Az államvédelem gyorsan létrehozott egy ideiglenes postacímet Bécsben, s a bécsi nagykövetséget arra utasították, hogy azokat az információkat, melyek az ENSZ-szel kapcsolatban érkeznek, azonnal továbbítsák Budapestre.⁴⁴

Szeptember 14-én küldte el Mikita első válaszát Szabó kérdésére. A levélből kiderült, hogy Mikita megértette feladatát, s konkrét információkat próbált megszerezni, minden lehetséges kapcsolatát megkérdezte a tervezett lépésekről. Felkereste egyik volt nyilas ismerősét: *„Tőle tudom, hogy csupán Kádárnak kell ügyelnie magára. Terrorcselekményeket csak a magyarok szeretnének elkövetni, azok is [Kádár] János ellen.”*⁴⁵ Hogy van-e ilyen szervezkedés vagy megbízás, azt nem tudja, de nagyon valószínűnek tartja. Kiss Sándorral kapcsolatban is elmondta véleményét levelében. *„Sanyival még a nyáron beszéltem. Sajnos nekik azt kell csinálni, amit Vargáék [Varga Béláék] diktálnak, mert ha nem, akkor ők is Kádár ügynökei lesznek. Annyit tudok, hogy*

Sándor a piszkosabb dolgoktól ügyesen szabadkozik, de Jónás⁴⁶ és B. Rácz⁴⁷ valamint Pisky és a Király [Béla] banda vállalja a legutolsó dolgokat is.”

Szeptember 21-én egy újabb levelet írt, melyben megerősítette, hogy Kádárnak nem kell terrorcselekménytől tartania, de az amerikai magyar szervezetek biztosan tüntetéseket szerveznek ellene. Mikita tehát vállalta a feladatot, s azt is megértette, miért volt fontos az információ megadása az őt megkeresőknek. Szabó Miklóst tájékoztatta leveleiben, de feladónak mindig ismeretlen neveket írt, azaz egyértelművé tette, hogy megértette a titkos levélváltás formáját. Egy mondatában utalt arra is, hogy örömmel adott információt, mert *„ha már úgyis itt kell maradjak néhány hónapot – esetleg néhány évet – ne üljek tétlenül”*.⁴⁸ Az államvédelmi központ ezt úgy értékelte, hogy Mikita tisztában van vele, csak akkor térhet haza, ha néhány éves kinnlétével segítségükre lesz.

Mikita szeptemberi levelében jelezte Szabó Miklósnak, hogy októberben meglátogatja Amerikában Hamza András, így a követség alkalmazottaival csak novemberben lesz lehetőség találkozóra. Az államvédelmisek értékelése szerint ez arra utalt, hogy Mikita tisztában volt vele, levele eljut az államvédelmi szervekhez, s ők tájékoztatni fogják a látogatóit, azaz érzékeltette, hogy tudja Pálék hovatartozását.

Kádár látogatása végül is minden különösebb botrány nélkül zajlott le, október 3-án elmondhatta beszédét az ENSZ közgyűlésén, az emigráns szervezetek azonban minden nyilvános megjelenésekor tüntettek ellene.

Mikita októberben mégsem ment Amerikába, arra csak az év végén került sor. Jelenléte Kádár látogatása alatt nem lett volna kívánatos. Ám levelezése Szabó Miklóssal folyamatos volt. Szabó leveleit a párizsi nagykövetségen dolgozó államvédelmis ügynök Párizsból adta fel, míg Mikita a bécsi címre küldte válaszait. Szabó a közösen megírni tervezett könyv ürügyén rávette Mikitát, hogy halassa el Amerikába történő utazását decemberre. Rokonainak hazatérési ügyét elintézték, s ennek kapcsán írta, *„reád is vár még meglegedett és boldog élet.”*⁴⁹ Mikita azonban válaszlevelében kételkedett, hogy egyszer még hazatérhet.

Pálék újabb kanadai látogatására december elején került sor. Céljuk az volt, hogy meggyőzzék Mikitát Amerikába történő áttelepüléséről, kimozdítsák depressziós állapotából. A találkozóról szóló beszámolójukban megállapították, hogy Mikita tisztában volt, kikkel beszél. Közölte, saját magát alkalmatlannak tartja konspirációs munkára, de belátja, hogy hazatérését csak úgy tudja elérni, ha információkat ad számukra, s erre készen áll.

December 20-ára tervezte amerikai utazását, de csak két hétig kívánt ott maradni, s azt kérte, hogy közvetlenül látogatása után hazatérhessen. Az államvédelem budapesti központja szerette volna, ha Mikita hosszabb ideig küld jelentéseket New Yorkból, újraéleszti kapcsolatait a magyar emigráció vezetőivel. *„Ezen keresztül hírszerzési lehetőségét kiszélesíthetnénk, a találkozások számát növelni lehetne, mindezen keresztül világos kép kialakítására nyílna lehetőség felhasználhatósága szempontjából”*⁵⁰ – írta jelentésében a washingtoni ügynök. Egy régebbi levelében azt írta Mikita, hogy Kiss Sándor megígérte neki, ha Amerikába megy, akkor szerez neki munkavállalási engedélyt. Pálék arra próbálták rávenni Mikitát, hogy hajtsa be Kiss Sándoron ígéretét.

Mikita végül beleegyezett, hogy hosszabb időt tölt el New Yorkban, mert *„ezzel semmit nem veszíthetek. Én bátran szembenézhetek bárkivel, legfeljebb ők fogják szégyellni magukat”*.⁵¹ Pál jelentésében leírta, hogy Mikita azt tervezi, a New York-i látogatását követően visszatér Európába, meglátogatja Borsos Sándort Párizsban, Szélig Imrét Londonban, s utána hazatér. *„Remélem megértik helyzetemet, s nem akadályozzák hazatérésemet”* – idézte az ügynök Mikita szavait.

Mikita ekkor már elhatározta, a budapesti államvédelem megkeresését arra fogja felhasználni, hogy hazatérésének költségeit megfizettesse velük. Bár folyamatosan kínáltak neki pénzt, azt ő nem fogadta el, ám megtakarítása nem lett volna elegendő a hazaútra. Amint a későbbiekből kiderül, rokonai hazatérésének elrendeződése végérvényesen elszakította a további külföldön maradás szükségességétől, s úgy gondolta, amennyiben beleegyeznek a budapesti ügynökök kéréseibe, saját hazamenetelének ügye is hamarosan megoldódik. Mikita nem kívánta elárulni emigráns társait, annak ellenére, hogy mélységesen elítélte azok tevékenységét. Bízott magában annyira, hogy fals információkkal, ügyeskedéssel fenn tudja tartani az államvédelem bizalmát, ám az emigráns közéletből történt kiszorulása indokával nem fog nekik érdemi információt szolgáltatni. Reménykedett benne, hogy ezzel a magatartásával megússza, hogy hazatérése után eljárás kezdődjön ellene. Pál megérezte Mikita viselkedésének mozgatórúgóit, s jelezte is a központnak, ám azok nagyon reménykedtek abban, hogy végre közvetlen információs forrást tudnak beépíteni a New York-i emigrációs központba, s nem hittek Pál kételkedésében.

Mikita december végén megérkezett Amerikába, január eleji találkozója a követségi ügynökökkel azonban nem sikerült, mivel azok nem tudtak New Yorkba utazni a találkozó megadott időpontjában. Igaz, Mikita sem jelent meg az egyeztetett helyszínen. Budapestről sürgették a kapcsolatfelvételt, sőt arra adtak utasítást, hogy rövid hírszerzői kiképzést is adjanak Mikitának.⁵²

Szabó Miklóssal újabb levelet írtak, melyben Szabó arról győzködte Mikitát, hogy maradjon New Yorkban. Félreérthetetlenül jelezte Szabó, hogy ő „*gondját fogja viselni a Budapestre hazatérő rokonainak*”, de Mikitának még feladata van Amerikában. „*Az embernek nem csak szíve van, hanem esze is. És a hazát, melyet mindketten odaadóan szeretünk, nem elég csak szívvel szolgálni. A haza fiainak minden képességére igényt tart – méghozzá joggal tart igényt. Ezért az én eszem most ellentmond a szívemnek, s azt tanácsolja: írjam meg Neked, maradj! A Te eszedre, képességeidre, adottságaidra szüksége van Hazánknak.*”⁵³

Az erkölcsi zsarolás mellett tényleges feladatát is konkrétan körvonalazta: „*Áldozatot kérünk, azt, hogy mondj le még egy ideig szülőhazád iránti vágyakozásodról. Eddig kinn éltél önkéntesen, céltalanul, kínlódva. Most tartson kinn a tudat, hogy néped, hazád szolgálatában maradsz ott.*”

Mikita március 18-án válaszolt Szabó Miklósnak a megszokott útvonalon. Levele egy hétköznapi élménybeszámoló New York-i napjairól. Elmesélte, hol járt, kivel találkozott. Az emigráció vezetőivel való kapcsolatfelvételéről olyan lényeges információkat adott meg, mint hogy Kiss Sándorék gyermeket várnak, Gombos Gyula fél a munkahelyéről történő elbocsátástól, Kovács Imre pedig irodalmi kérdésekről beszélgetett vele. Egyetlen érdemi információja: „*Imre nem fél, ő nyeregben érzi magát.* [Nagy] *Feri*, [Varga] *Béla után állítólag ő következik.*”⁵⁴

Mikita áprilisban visszautazott Kanadába, ahol május 19-én végre találkozott vele a washingtoni rezidens. Beszélgetésük során Mikita átadta az amerikai útján vezetett naplóját, ám annak áttanulmányozása után kiderült, hogy érdemi információt nem tartalmazott. Szóbeli beszámolójában viszont elmesélt egy történetet, melyet a jelentést tevő Pál szó szerint lejegyzett: „*Császár [Mikita fedőneve] szubjektív érzése volt, de állítása szerint Kovács [Imre] szavaiból is kitűnt, szeretne, és szívesen lenne otthon. Lényegében ezt egy epizóddal támasztotta alá, melyet Kovács mondott el. Tamási állítólag azt mondta Kovács Imrének: »Gyere haza Imre!« Kovács: »Van felhatalmazásod ezt mondani?« Tamási: »Nincs, de nem történe semmi bajod.«*”⁵⁵ A történet Párizsban játszódott le Tamási Áron nyugati látogatása során, amikor volt alkalma Kovács Imrével is beszélni. Természetesen a történet felizgatta a budapesti államvédelmi központ vezetőit, úgy vélték, beérett a gyümölcs, megtalálták a „*nagyvadat*”, akit Mikitán

keresztül be lehet cserkészni. Ráadásul Mikita véleménye Kovácsról különösen biztató volt. *„Császár Kovács Imrét tartja az egyetlen olyan nevesebb emigráns vezetőnek, aki hazatérése esetén bele tudna illeszkedni az otthoni környezetbe. Másrészt viszont Varga Béla visszavonulása vagy halála esetén Kovács lenne a magyar emigráció vezetője. Állítását arra alapozta, hogy Kovács az amerikaiak bizalmasa, ezt New York-i tartózkodása során apró jelekből, szubjektív érzésként állapította meg, de véleményét osztja Gombos és Hamza is.”*

A magyar államvédelemnek ekkor már beszervezett ügynöke volt Vámos Imre és Horváth Béla, akik Münchenben az államvédelem pénzén adták ki a *Látóhatár* című folyóiratot, s akiken keresztül nagyon sok információjuk volt Kovács Imréről. Hamarosan kiterjedt vizsgálódást indítottak magyarországi rokonai után, s tervet készítettek beszerzésére, ami azonban rövid úton elhalt, mivel Kovács semmilyen találkozásra, együttműködésre nem volt hajlandó. Mindenesetre Mikita közlése bizakodásra adott okot Budapesten, ám Pálék a jelentésre kézírással azt is rávezették, hogy Mikita túlzottan nyílt és fecsegő, ezzel veszélyezteti saját maga és a követségre kitelepített ügynökök helyzetét is, jó lenne minél előbb hazahozni.

A következő találkozóra szeptember 3-án került sor. Ekkor már a budapesti központ is úgy látta, hogy használhatatlan lenne a továbbiakban Mikita, fennáll a veszélye annak, hogy elkottyantja valamelyik beszélgetése alkalmából Pálék valódi feladatát a nagykövetségen, ezért hazahozatalának részleteit kívánták vele egyeztetni. Mikita örömmel belement az azonnali hazatelepedésbe, ám ragaszkodott hozzá, hogy mindezt nyilvánosan, s nem titokban kívánja megtenni. Úgy tervezte, hogy Borsos Sándorhoz látogat el Európába, s neki jelenti be hazatelepülését, így mindenki értesülni fog róla az emigrációban. Washingtonban kiállítottak a nevére egy hazatérési engedélyt, s úgy szervezték meg, hogy közvetlenül a Budapestre induló gépre történő felszállása előtt találkozzon Borsossal. Pál azt kérte a budapesti központtól, Mikita hazaérkezése után értessek meg vele, hogy teljes mértékben felejtse el mindazt, ami a washingtoni követségi alkalmazottakkal való találkozóival kapcsolatos. A találkozóról szóló jelentés tetejére kézírással Pál feljegyezte, hogy Mikita valódi nevén ismerte a washingtoni rezidentet, így nagyon kockázatosá vált Pál helyzete Amerikában.⁵⁶ Megerősíti a dekonspirálódás veszélyének valóságát az is, hogy Kövesdi Jánost 1962 májusában hazarendelték Magyarországra.

Mikita hazatérését innentől kezdve villámgyorsan megszervezték. 1961. október 24-én érkezett haza Párizsból egy Malév-gép fedélzetén. A repülőtéren a Határőrség szervei az államvédelem előzetes intézkedésére eltekintett a szokásos motozástól és kikérdezéstől, így a két – magát külügyminisztériumi munkatársnak bemutató – ügynök zavartalanul a „Sziget” fedőnevű konspirált lakásra kísérte Mikitát, ahol elvégezték első beszámoltatását.

Ekkor már „Petite” fedőnéven tartották nyilván, részletesen kikérdezték. Nem találtam olyan adatot, mely igazolta volna, hogy Mikita István bármilyen beszerzési dokumentumot aláírt volna, ám kétségtelen, hogy munkadossziéja alapján feltételezhető, tudatában volt annak, hogy amit tett, s mondott, az az államvédelmi hatóság informálását szolgálta. Mikitát látszólag megnyugtatta, hogy október 25-én meglátogatta őt Szabó Miklós, bár emigráns körökben mindenki tudta, hogy az államvédelem tisztjeként tért haza. Szabó megpróbálta meggyőzni Mikitát tette helyességéről, s rávenni arra, hogy részletesen számoljon be az emigráció ellenséges tevékenységéről.⁵⁷

Mikita elmesélte, hogy hazatérése során zavaró körülmény nem merült fel. Kanadában ismerőseinek azt mondta, Európába utazik pihenni. Az óceánon egy olasz hajóval kelt át. Utazása valódi célját csak sógora tudta, aki 1961 végén fog hazatérni. Párizsban Mikita Borsos Sándornál szállt meg, aki nagyon barátságosan fogadta, helyeselte

hazatérési szándékát, és arról beszélt neki, hogy ő is szeretne hazatérni, ez ügyben rövidesen felkeresni szándékozik a párizsi magyar konzulátust.

Mikita összességében semmilyen érdemi információval nem szolgált az államvédelem számára. Pár hétig Budapesten tartózkodott, felkereste régi ismerőseit, többek között Püski Sándort is. Az államvédelem nagyszabású sajtótájékoztatót tervezett tartani vele, ám rövidesen bebizonyosodott, hogy nem volna szerencsés őt kiállítani a sajtó elé, inkább veszélyt, semmint előnyt jelentett volna a nyilvánosság előtti megmutatkozása. Egy hónap múltával Mikita leköltözött Biharugrára Szabó Pál népi íróhoz, ahol megismerkedett Szabó leányával, kit később feleségül vett.

Erdei Ferenc segítségével a nyíregyházi dohánybevéltő körzeti megbízottja lett, majd 1962-ben Budapestre költözött, a Rozmaring Termelőszövetkezetben kapott munkát. 1973-ban ment nyugdíjba, apósa, Szabó Pál szülőházának gondnoka lett. Kapcsolata teljes mértékben megszakadt az államvédelemmel. A rendszerváltoztatás idején részt vett a Nemzeti Parasztpárt örökségét vállaló Magyar Néppárt kampányában, de különösebb politikai szerephez nem jutott. 2000. július 30-án hunyt el Berettyóújfaluban.

¹ ÁBTL 3.2.1. Bt-255/3. „Kerekes Mihály”, azaz Szabó Miklós (1922–), újságíró, politikus.

² Az MSZMP Politikai Bizottság 1959. február 3-i határozata az emigráció felé irányuló agitációs és propagandamunkáról. MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 116. ő. e.

³ Jegyzőkönyv a Politikai Bizottság 1959. február 3-ai üléséről. Uo. 14.

⁴ Kovács Imre (Alcsút, 1913. március 16. – New York, 1980. október 27.), politikus, író.

⁵ Sz. Szabó Pál (Szigetszentmiklós, 1912. április 20. – Dun Lorring, 1975. február 1.), földműves, politikus.

⁶ Pap István (Budapest, 1908. február 8. – Windsor, 1989. február 27.), kertészmérnök, politikus.

⁷ Vámos Imre (Mezőhegyes, 1927. február 11. – Budapest, 1993. január 17.), író, újságíró.

⁸ Horváth Béla (Budapest, 1908. május 25. – Budapest, 1975. november 28.), költő, újságíró, műfordító, lapszerkesztő.

⁹ Püski Sándor (Békés, 1911. február 4. – Budapest, 2009. augusztus 2.), könyvkiadó.

¹⁰ Veres Péter (Balmazújváros, 1897. január 6. – Budapest, 1970. április 16.), író, politikus.

¹¹ Erdei Ferenc (Makó, 1910. december 24. – Budapest, 1971. május 11.), szociológus, politikus.

¹² Darvas József (Orosháza, 1912. február 10. – Budapest, 1973. december 3.), író, publicista, politikus.

¹³ Részletesen lásd: Szeredi, 2014.

¹⁴ Mikita István emlékezése Kovács Imréről. Elhangzott a Veres Péter Társaság Kovács Imre-emlékülésén 1988. márciusában. PIL VI. 988. f. 11. ő. e.

¹⁵ Mikita kézírásban készített önéletírása. Biharugra, 1988. március 5. PIL VI. 988. f. 3 ő. e. 218.

¹⁶ Mikita István levele Kovács Józsefnek 1950. október 25-én Zürichből. PIL VI. 988. f. 28. ő. e.

¹⁷ Mikita István emlékezése Kovács Imréről. Elhangzott a Veres Péter Társaság Kovács Imre-emlékülésén 1988. márciusában. PIL VI. 988. f. 11. ő. e.

¹⁸ Borsos Sándor (Söpte, 1920. március 5. – Párizs, 1984. január 14.), politikus, szerkesztő.

¹⁹ OSZK, Kézirattár, Borsos Sándor iratai.

²⁰ Kiss Sándor (Vásárosnamény, 1918. március 19. – Washington, 1982. szeptember 22.), politikus, szerkesztő.

²¹ ÁBTL. 3.2.3. Mt 636/1.

²² Kövesdi János (Budapest, 1922. november 12. – Budapest, 1984. július 7.), rendőr ezredes.

²³ ÁBTL. 3.2.3. Mt 636/1. 28. Jelentés a washingtoni rezidentúráról, 1959. augusztus 26.

²⁴ Uo. 30. 5/1-es számú utasítás Pálnak, 1959. szeptember 10.

²⁵ Uo. 32. Távirat Washingtonból, 1959. október 15. BM. II/3 B. alosztály jelentése.

²⁶ Szabó Pál (Biharugra, 1893. április 5. – Budapest, 1970. október 31.), író, politikus.

²⁷ ÁBTL 3.2.3. Mt 636/1. 37. Pál részletes jelentése az első kapcsolatfelvételtől, 1959. október 14.

²⁸ Uo. 36. Mikita István levele Szabó Miklósnak, 1959. október 12.

²⁹ Mikita Szabó Miklós *Foglalkozásuk: emigráns* című, a Kossuth Kiadó gondozásában, 1958-ban megjelent könyvére utal.

³⁰ ÁBTL. 3.2.3 Mt 636/1. 36. Mikita István levele Szabó Miklósnak.

³¹ Uo. 34. 7/1. B. számú utasítás.

³² Mikita Istvánt „Császár Péter” fedőnéven tartották nyilván.

³³ ÁBTL. 3.2.3. Mt 636/1. 54. 3/2 B. sz. utasítás a washingtoni rezidentúrának, 1960. február 10.

³⁴ Fábrián Béla (Tállya, 1889. augusztus 13. – San Juan, Puerto Rico, 1966. december. 23.), ügyvéd, politikus, publicista.

³⁵ ÁBTL. 3.2.3. Mt 636/1. 53. „Kerekes Mihály” tervezete a Csorba Mikita Istvánnal való kapcsolat felvétele ügyében.

³⁶ ÁBTL. 3.2.3. Mt 636/1. 60. 4/1. B. sz. utasítás a washingtoni rezidentúrának, 1960. március 3.

³⁷ Uo. 66. Jelentés Washingtonból a „Császár Péter”-rel lebonyolított találkozóról, 1960. május 25.

³⁸ A Magyarok Világszövetségének kéthetente megjelenő lapja, melyet többezres példányban küldtek ki az emigráns magyaroknak, akik azt „Honvágyújság”-nak gúnyolták.

³⁹ A Torontóban és Montrealban kiadott „*független politikai hetilap*” 1959 nyarán indult és 1965-ig jelent meg. Mikita rosszul tudta, mert kiadója először Tóth Kálmán, majd Tar Mihály, főszerkesztője Kiss Sándor volt. A Rékai testvérek a kiadás anyagi fedezetét biztosították, ám hamarosan visszavonultak a lap finanszírozásától. 1959 és 1963 között Vass Vilmos volt a szerkesztője. Politikailag az ötvenhatos emigráció orgánumának számított, és közel állt a New York-i Magyar Bizottsághoz. Szerzői főleg amerikai és kanadai magyar írók, újságírók és politikusok voltak.

⁴⁰ ÁBTL. 3.2.3 Mt 636/1. 84.

⁴¹ MNL OL M-KS 288. f. 5. cs. 199. ő. e. Az MSZMP Politikai Bizottsága 1960. szeptember 6-i ülésének jegyzőkönyve.

⁴² ÁBTL. 3.2.3. Mt 636/1. 76. Szabó Miklós levele Mikita Istvánnak, 1960. szeptember 8.

⁴³ Hamza András (Seregélyes, 1920. május 4. – Manville, 1983. október 20.), református pap, szerkesztő, kiadó.

⁴⁴ ÁBTL. 3.2.3. Mt-636/1. 80.

⁴⁵ Uo. 77. Mikita István levele Szabó Miklósnak, 1960. szeptember 14.

⁴⁶ Jónás Pál (Budapest, 1922. augusztus 27. – Albuquerque, 1998) közgazdász.

⁴⁷ B. Rác István (Túrkeve, 1923. szeptember 8. – Asheville, 1994. november 22.) közgazdász, politikus.

⁴⁸ Uo. 84. 7/1/B sz. utasítás a washingtoni rezidensnek, 1960. október 6.

⁴⁹ Uo. 89. Szabó Miklós levele Mikita Istvánnak, 1960. október 29.

⁵⁰ Uo. 95. 12/5-B számú jelentés, 1960. december. 13.

⁵¹ Uo. 99. Pál részletes jelentése a találkozóról, 1961. január 10.

⁵² Uo. 106. 2/1/B számú utasítás Pálnak, 1961. február 4.

⁵³ Uo. 110. Szabó Miklós levele Mikita Istvánnak, 1961. február.

⁵⁴ Uo. 115. Mikita István levele Szabó Miklósnak, 1961. március 18.

⁵⁵ Uo. 128. Pál részletes jelentése a májusi találkozóról, 1961. június 8.

⁵⁶ Uo. 156. Pál részletes beszámolója a szeptember 3-ai találkozóról, 1961. október 6.

⁵⁷ Uo. 163. Jelentés Petite fedőnevű ügynökünk hazatéréséről és beszámoltatásáról, 1961. október 31.

Levéltári források

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

3.2.1. Bt-dossziék

Bt-255/3. „Kerekes Mihály”

3.2.3. Mt-dossziék

Mt-636/1. „Császár Péter” [Csorba Mikita István] dossziéja

Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (MNL OL)

288. f. MSZMP Központi szervei

5. cs. Politikai Bizottság (Intéző Bizottság)

Politikatörténeti és Szakszervezeti Levéltár (PIL)

VI. Személyi gyűjtemények, visszaemlékezések

988. f. Mikita István (1978–1990)

Országos Széchényi Könyvtár (OSZK)

Kézirattár Borsos Sándor iratai

Hivatkozott irodalom

Szeredi, 2014

Szeredi Pál: *Ami eddig rejtve volt... Dokumentumok a népi emigrációból 1947–1953.*
Pilisszentkereszt, Barangoló Kiadó.